

гого товару: при виборі туристичного продукту вони намагаються дотримуватися певних норм та традицій, встановлених в їхній соціальній групі.

Третій вид стилю життя автор умовно назвала "створення іміджу". Як правило, споживачі, яким властивий цей стиль, амбіційні, схильні до постійного самоствердження, стурбовані власним статусом, прагнуть постійного конкурування з іншими з метою доведення своєї "винятковості". При виборі туристичного продукту вони можуть керуватися такими його показниками як модність, престижність, ціна або ж недоступність послуги для переважної частини споживачів.

Споживачі, стиль життя яких можна охарактеризувати як "прагнення до змін", при виборі туристичного продукту керуються можливістю отримати нові враження, відвідати незнайомі місця. Названа група є найбільш непостійною щодо вибору туристичних продуктів. Крім того, автор вважає, що на вибір може впливати як внутрішній стан споживача (настрій, емоції, зацікавленість), так і зовнішні детермінанти (матеріальний стан, думка оточуючих тощо).

Так звані "екстремали" керуються при виборі туристичного продукту наявністю елементів ризику, непередбачуваності та можливістю отримати нові емоційні враження при достатньо активному фізичному (а в певній мірі і психологічному) навантаженні.

І, нарешті, не можна лишити поза увагою матеріально забезпечених людей, стиль життя яких найкраще характеризує термін "процвітання". На вибір туристичного продукту в цьому випадку найменше впливає ціна. Водночас значну роль відіграють переконання, цінності, потреби споживача. Залежно від перелічених внутрішніх факторів обирається певний вид відпочинку, якість якого, однак, має бути високого рівня.

Таким чином, детальний теоретичний аналіз детермінованості поведінки споживачів туристичного продукту дозволив зробити принаймні три важливі **висновки**:

*по-перше*, необхідно розглядати цю проблему з точки зору наявності усвідомлених та неусвідомлених мотивів поведінки, серед яких значний вплив на поведінку споживачів мають психологічні установки, негативні паттерни, мотиви аффіліації, влади та контролю;

*по-друге*, на підставі типології споживачів туристичного продукту відповідно до прояву мотиву аффіліації можна спрогнозувати головну мету їхнього подорожування, а отже, й інші особливості їх поведінки, зокрема, набір послуг, обсяги витрат під час туру тощо;

*по-третє*, для типів споживачів відносно мотивації контролю, особистих цінностей, фактора ризику та стилю життя характерною є їх інтраіндивідуальна варіативність, яка має бути врахована у роботі туристичних підприємств зі своїми клієнтами.

Зрозуміло, що розглянуті в цій статті критерії не є вичерпними, однак вони наближують нас до пізнання та подальшого дослідження мотивів, якими керується споживач при виборі того чи іншого туристичного продукту. Крім того, запропонована автором типологія споживачів туристичного продукту, а також висновки щодо варіантів поведінки покупців залежно від мотивації контролю та особистих цінностей є предметом перспективних досліджень та підґрунтям для розробки методології впровадження маркетингу співпраці.

**Література:** 1. Фрейдджер Р. Личность: теории, эксперименты, упражнения / Р. Фрейдджер, Дж. Фейдимент. — СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2001. — 864 с. 2. Хелл Л. Теории личности / Л. Хелл, Д. Зиглер; [Пер. с англ. — СПб.: Питер, 1997. — 606 с. 3. Murray H. Explorations in personality. — New York: Oxford University Press, 1938. — 104 p. 4. Хайнц Хекхаузен. Мотивация и деятельность. — СПб.: Питер: Смысл, 2003. — 860 с. 5. Veroff J. Development and validation of a projective measure of power motivation // Journal of Abnormal and Social Psychology. — 1957. — P. 15 – 19. 6. McClelland. Power: The inner experience. New York: Irvington, 1975. — 224 p. 7. Введение в психологию / Под ред. А. В. Петровского. — М.: Академия, 1996. — 494 с. 8. Максименко С. Д. Структура личности: теоретико-методологический аспект исследования / В кн.: Научные записки Института психологии им. Г. С. Костюка АПН Украины: [За ред. С. Д. Максименко. — К.: Нора-принт, 2004. — Вып. 24. — С. 3 – 15. 9. Москвичев С. Г. Социальная мотивация: проблемы та развития // Социология: теория, методы, маркетинг. — 2004. — №2. — С. 133 – 145.

УДК 338:658

Мороз А. С.

## РІВНІ ФОРМУВАННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

*The article is devoted to realization the educational task of university in preparation of corporative staff under three-level influence factors of economy innovation development.*

Реформування економіки викликає потребу реформування вищої освіти в Україні. Напрями такого реформування, пошук джерел фінансування (рівнів формування) кадрового потенціалу інноваційного розвитку національної економіки є важливими для сучасного етапу розбудови держави.

Останнім вагомим дослідженням у цьому напрямі, в якому комплексно розглядаються питання підготовки кадрів для національної економіки, оптимізації чисельності фахівців для різних галузей економіки, забезпечення інноваційного її розвитку, є фундаментальна праця фахівців Інституту економічного прогнозування НАН України під редакцією академіка В. М. Геєця [1]. Слід відзначити роботи, присвячені вдосконаленню окремих напрямів освітньої діяльності, зокрема медичної [2], де розгляд проблем ведеться із сучасних позицій як управління, так і визначення потреб у підготовці кадрів для конкретної галузі. Серед робіт, що наголошують на необхідності враховувати світові стандарти, зокрема узагальнюючий показник, яким є індекс людського розвитку, потрібно назвати [3]. Широкий спектр питань організування підготовки та перепідготовки кадрів у контексті Болонського процесу досліджуються у роботах [4 – 6], а щодо процесу управління у статтях [7; 8].

Завданням даної статті є визначення рівнів, що обумовлюють склад і завдання підготовки кадрового потенціалу країни для реалізації інноваційного розвитку економіки.

Інноваційний розвиток економіки є однією з головних частин, що має кадрову складову. Саме висококваліфіковані фахівці визначають можливість реалізації сучасного типу розвитку економічної діяльності. Створення інновацій та їх впровадження вимагає не тільки інженерного, а й наукового забезпечення. Формування корпусу інженерів і науковців відбувається у вищих навчальних закладах під впливом низки чинників. Фактори формування кадрового потенціалу інноваційного розвитку економіки в країні складаються на двох рівнях.

Чинники макроекономічного рівня визначають професійно-кваліфікаційний склад такого потенціалу, оскільки на цьому рівні формують спеціалізацію країни в економічних угрупованнях типу Європейського союзу, Північно-Американського спільного ринку, Єдиного економічного простору тощо. В залежності від галузевої спрямованості економіки країни слід визначати профілізацію підготовки та перепідготовки кадрів. Тобто професії, що є перспективними для підготовки у вищих навчальних закладах (ВНЗ), визначаються кооперативними зв'язками країни та її суб'єктами господарювання, знаходять відображення в її зовнішньоторговельному балансі. Щодо кваліфікаційного складу, то він залежить від глибини перероблення природних копалин, сировини на національних підприємствах, від наявності висок технологічного потенціалу для реалізації відповідних проектів і програм на промислових підприємствах країни. Університети повинні лише освітніми послугами та науковими розробками забезпечити відтворення потрібної кількості необхідних кадрів. Відсутність відповідної кадрової потреби на мікрорівні в країні означатиме даремне, з позицій суб'єктів господарювання — платників податків, витрачання бюджетних коштів на утримання науково-навчальних установ, результат діяльності яких — підготовлені кадри — не матимуть перспективи працевлаштування,

Стаття надійшла до редакції  
29.07.2005 р.

© Мороз А. С., 2005

а отже, будуть змушені шукати робочі місця за кордоном. Проте такий варіант діяльності наукових і навчальних закладів має право на існування. Адже для України на попередньому етапі розвитку економіки було характерним широке різноманіття виробничих інтересів. Практично мали розвиток усі галузі промисловості і відповідні наукові та проектно-технологічні установи, була наявна підготовка вищими навчальними закладами фахівців з багатьох (майже усіх) спеціальностей. Нині дещо скоротилися і номенклатура промислового виробництва, і його масштаби, що вимагає перегляду складу й структури наукових та навчальних закладів. За таких вихідних умов виникає питання щодо актуальності і перспективності продовження підготовки фахівців з тих спеціальностей, які, можливо, не знайдуть для себе робочих місць в Україні. Проблема можна звести до прагматичного запитання: а чи варто працювати на інші країни? Проте можна поставити запитання і в інакший спосіб. Чи варто втрачати наявний науковий і педагогічний потенціал? Згортання наукових досліджень водночас означає і ліквідацію наукових установ відповідного профілю, і закриття підготовки за бюджетні кошти відповідних кадрів у ВНЗ через неперспективність їх працевлаштування на вітчизняних підприємствах. Потрібно розглянути аргументи щодо правильності такого розвитку економіко-науково-навчальних зв'язків.

Отже, необхідно з позицій макрорівня дати відповідь на запитання про доцільність збереження науково-навчальних установ за умов згортання економічної діяльності за певним профілем у країні. В залежності від галузевих особливостей, кон'юнктури ринку і характеру змін у продукції та технології згортання виробництва галузі може бути тимчасовим і кінцевим. Для з'ясування різниці між названими варіантами розвитку галузей промисловості буде наведено перший приклад, у якому порівнюватиметься ситуація кінцевого згортання виробництва і відповідного припинення діяльності наукових установ та навчальних закладів з варіантом тимчасового призупинення або скорочення виробництва. Поки існують потяги, трамваї та інші транспортні засоби, що пересуваються по колії, є необхідність у виготовленні рейок відповідних профілів. Тільки відмова від таких транспортних засобів може призвести до кінцевого закриття підприємств, які виготовляють рейки. Саме такий випадок можна назвати кінцевим згортанням виробництва. Якщо зберігається транспортна технологія пересування рейками, то принаймні для неї залишатиметься потреба в їх виготовленні (рейки можуть також виготовлятися як конструктивні елементи для будівництва та інших галузей, що складає інші сегменти ринку цього виду промислової продукції). Будь-які інші зміни у номенклатурі та обсягах виробництва рейок мають тимчасовий характер і можуть характеризуватися різними передумовами та параметрами. Зокрема можуть виникати варіанти, що характерні для етапу, який передуватиме кінцевому згортання виробництва, і які пропонуються назвати прикінцевими.

Розвиток окремих країн відбувається нерівномірно, про що свідчить на світовій економічній карті наявність високорозвинених країн, країн з перехідною економікою, таких, що розвиваються, відсталих країн. Відомо також, що окремі технології не зникають водночас у всіх країнах, а тим паче одночасно у країнах з різним рівнем економічного розвитку. Як правило, відбувається поступове переміщення застарілих технологій у напрямку від передових країн до відсталих. У такий спосіб розвинені країни здійснюють поступовий перехід до новітніх технологій і зберігають на певний час можливості реалізації добре освоєних товарів та послуг, що є добрим фінансовим джерелом для забезпечення інновацій. Проте з позицій даного дослідження можна зробити висновок про різний характер зникнення потреб у тій чи іншій продукції (послугах). Продукція остаточно зникає з ринків розвинених країн, однак залишається потрібною для країн, що розвиваються. Отже, можна говорити про остаточно зникнення потреб в одних країнах і збереження виробничих потужностей для задоволення потреб менш розвинених країн, які успадковують на деякий час певні технології. Слід навести другий приклад, який дасть характеристику описаній ситуації, яку буде названо прикінцевим згортанням виробництва. Характерним для такої ситуації є поступова передача застарілих кон-

струкцій і технологій в автомобілебудуванні (менш досконалі автомобілі), електроніці, радіотехніці та електротехніці (застарілі: елементна база, засоби зв'язку, електроприлади). Другий приклад пов'язаний з подальшою ліквідацією підприємств, а можливо, з їх перенесенням в інші країни. В цих випадках може повністю зникати потреба у наукових дослідженнях, хоча на певний період такі дослідження можуть бути актуальними для інших країн, як підготовка в них відповідних кадрів. Щоправда виникає потреба в оцінці перспективності відкриття відповідної фахової підготовки, яка не може вестися менш ніж 5 – 10 років. Така ситуація називається кон'юнктурним прикінцевим згортанням виробництва.

Проте прикінцеве згортання виробництва може бути інакшого ґатунку, коли причиною згортання є прагнення збереження довілля у своїй країні при збереженні потреби у виробництві певного виду продукції. Це, як правило, пов'язано з хімічними та енергетичними галузями, зокрема ядерними технологіями, що треба вважати третім прикладом. За такого розвитку економіки варто говорити про перспективність як наукових досліджень, так і навчання фахівців у ВНЗ. Цю ситуацію можна назвати локальним екологічним прикінцевим згортанням виробництва.

Таким чином, підбиваючи підсумки дослідження розвитку економіки і його впливу на науково-навчальну сферу в умовах перехідного етапу, можна представити варіанти розвитку ВНЗ таким чином (табл. 1).

Таблиця 1

**Варіанти розвитку галузей економіки, наукових установ і ВНЗ в умовах трансформації економіки**

| Характер розвитку галузі економіки                   | Наслідки для економічної діяльності                                                                                                                                           | Наслідки для наукової діяльності                      | Наслідки для діяльності ВНЗ                                                     |
|------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------|
| Кінцеве згортання виробництва                        | Остаточне зникнення потреби у певній продукції і відповідно ліквідація її виробництва                                                                                         | Остаточна ліквідація замовлень на наукові дослідження | Остаточна ліквідація замовлень на підготовку фахівців для певної галузі         |
| Кон'юнктурне прикінцеве згортання виробництва        | Зникнення потреби у певній продукції в розвиненій країні і відповідне скорочення виробництва, його переорієнтація на сто-процентний експорт з подальшим закриттям підприємств | Тимчасове збереження потреб у наукових дослідженнях   | Тимчасове збереження потреб у підготовці фахівців                               |
| Локальне екологічне прикінцеве згортання виробництва | Збереження потреби у певній промисловій продукції при наявності прагнення винести екологічно шкідливу технологію за межі країни                                               | Збереження потреб у наукових дослідженнях             | Збереження потреб у підготовці фахівців, у тому числі для іноземних підприємств |
| Тимчасове економічне згортання виробництва           | Тимчасове скорочення потреби у промисловій продукції                                                                                                                          | Збереження потреб у наукових дослідженнях             | Збереження потреб у підготовці фахівців                                         |

Фактори мікроекономічного рівня конкретизують вимоги до спеціальностей і кваліфікації фахівців, які мають готуватися в університетах країни. Особливості технологій, що застосовуються на національних підприємствах, є визначальними для формування їх кадрів. З одного боку, самі технології або купуються в іноземних науково-конструкторсько-технологічних організаціях і тоді виникає потреба навчати їх вести перепідготовку кадрів в іноземних університетах, або розробляються вітчизняними науково-дослідними та проектно-конструкторськими і технологічними установами. В цьому другому варіанті підготовка та

перепідготовка кадрів має вестися національними ВНЗ, які переважно й визначають фундаментальну основу розроблених технологій. З іншого боку, саме від походження технологій залежить не тільки спеціалізація і кваліфікація кадрів, а й та корпоративна культура, що формується на підприємствах. Більше того, складаються певні зворотні зв'язки між підприємствами та ВНЗ, у результаті чого взаємозалежність і взаємовплив визначають на перспективу вимоги до корпоративної культури не тільки на підприємстві, де використовуються відповідні технології, а й також у навчальних закладах, які ведуть підготовку фахівців і беруть участь у розробленні новітніх перспективних технологій. Наступність процесу оновлення технологій, виробничого устаткування, кадрів значною мірою залежить саме від факторів, притаманних підприємствам.

Звичайно, для інноваційного розвитку економіки країни привабливішим виглядає розвиток на власній науково-технічній основі, коли поряд з розробленням вітчизняних технологій відбувається самостійна підготовка кадрів. Хоча не слід відкидати й варіант підготовки кадрів за кордоном, якщо це економічно вигідніше. На цьому, зокрема, наголошують деякі дослідники, зазначаючи таку можливість: "В окремих галузях взагалі достатньо мати по 2 – 5 фахівців різного віку, підготовлених за кордоном" [1, с. 283]. Водночас, виходячи з аналізу варіантів розвитку економіки та її галузей, можна вважати за доцільне здійснювати підготовку фахівців для інших країн.

У табл. 2 наведено варіанти розвитку вищих навчальних закладів у залежності від економічних передумов і перспектив окремих галузей та підприємств.

Таблиця 2

## Варіанти розвитку ВНЗ та їх фінансування в умовах трансформації економіки

| Варіанти розвитку ВНЗ в залежності від економічних передумов                    | Наслідки для суб'єктів господарювання як замовників підготовки і перепідготовки фахівців                | Джерела (рівні) фінансування підготовки і перепідготовки фахівців |
|---------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------|
| Остаточна ліквідація замовлень на підготовку фахівців для певної галузі         | Необхідність відмовлення від підготовки і перепідготовки кадрів                                         | Не потрібні                                                       |
| Тимчасове збереження потреб у підготовці фахівців                               | Необхідність скорочення підготовки і перепідготовки фахівців аж до повного закриття                     | Недержавні, за рахунок підприємств                                |
| Збереження потреб у підготовці фахівців, у тому числі для іноземних підприємств | Підготовка наукових кадрів, здатних удосконалювати технології і створювати системи екологічного захисту | Бюджетні і частково іноземних підприємств                         |
|                                                                                 | Підготовка фахівців з експлуатації технологічного устаткування для іноземних підприємств                | Зацікавлені іноземні підприємства та іноземні бюджети             |
| Збереження потреб у підготовці фахівців                                         | Підготовка фахівців усіх рівнів і кваліфікацій                                                          | Бюджетні і зацікавлених підприємств                               |

Формування кадрового потенціалу інноваційного розвитку економіки країни відбувається за рахунок трьох рівнів: мікроекономічного, макроекономічного і міжнародного. Саме потреби суб'єктів господарювання викликають до життя діяльність наукових установ і вищих навчальних закладів. Потреби вітчизняних підприємств мають безперечний пріоритет, оскільки їх інтереси органічно поєднуються з інтересами ВНЗ як в економічному плані, так і в плані формування корпоративної культури фахівців різних професій та спеціальностей, наступності в підготовці і перепідготовці кадрів. Проте держава зацікавлена у підтримці окремих вищих навчальних закладів (у тому числі фінансово) у зв'язку з великим впливом їхніх випускників на ключові

галузі економіки країни, на збереження темпів економічного зростання, на розвиток міжнародної співпраці. Міжнародний рівень формування кадрового потенціалу інноваційного розвитку країни виникає в процесі міжнародного поділу праці, в тому числі за рахунок імпорту технологій, коли національним підприємствам потрібна обмежена кількість фахівців і їх економічніше підготувати за кордоном, а також експорту технологій виробництва й захисту довкілля, коли виникає потреба підготовки фахівців для підприємств інших країн. При цьому може зберігатися потреба підготовки фахівців вищої кваліфікації для науково-дослідних, проектно-конструкторських і технологічних установ своєї держави. Подальші розвідки досліджуваної проблеми є актуальними у напрямках визначення пріоритетних профілів підготовки фахівців для підприємств, науково-дослідних, проектно-конструкторських і технологічних установ України, а також тих професій і спеціальностей, підготовку яких необхідно здійснювати для інших країн.

**Література:** 1. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. акад. НАН України В. М. Гейця. — К.: Інститут екон. прогноз., Фенікс, 2003. — 1008 с. 2. Білинська М. М. Стратегічне управління вищою медичною школою: суть та зміст // Статистика України. — 2003. — №3. — С. 18 – 22. 3. Гусев В. О. Інноваційна діяльність в Україні у світових координатах розвитку // Статистика України. — 2003. — №3. — С. 40 – 45. 4. Згуровський М. З. Стан та завдання вищої освіти України в контексті Болонського процесу. — К.: ІВЦ "Видавництво "Політехніка", 2003. — 200 с. 5. Рудавський Ю. К. Ступенева система підготовки фахівців технічного спрямування в контексті Булонської декларації // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2004. — №1. 6. Степко М. Ф. Болонський процес і навчання впродовж життя: Монографія / М. Ф. Степко, Б. В. Клименко, Л. Л. Товажнянський. — Харків: НТУ "ХП", 2004. — 112 с. 7. Христенко В. Б. О перспективных направлениях подготовки руководителей // Бизнес-образование. — 2003. — №1 (14). — С. 3 – 7. 8. Коваль Е. А. Президентская программа: система мониторинга и оценка качества подготовки специалистов в рамках Российской части обучения / Е. А. Коваль, Л. Н. Деревягина, А. Ю. Лысенко // Бизнес-образование. — 2003. №1 (14). — С. 8 – 10.

Стаття надійшла до редакції  
16.09.2005 р.

УДК 336.27(477)

Фурсова В. А.

## НЕОБХОДИМОСТЬ ПРИМЕНЕНИЯ КРЕДИТНЫХ ДЕРИВАТИВОВ КАК ИНСТРУМЕНТА СИНТЕТИЧЕСКОЙ СЕКЬЮРИТИЗАЦИИ В УКРАИНЕ

*The credit derivatives are one of the methods of credit risks management in foreign banks. In the article the necessity of using the credit derivatives by the Ukrainian banks is proved. The essence of credit derivatives, their basic features and kinds are considered. The basic problems of application of those tools in the domestic banks are marked, ways of their solving are offered. The author also offers circuits of asset securitization with the help of existing securities in Ukraine.*

Кредитоспособность корпоративного сектора США и Западной Европы достигла самого низкого уровня за последнее десятилетие. По данным международного рейтингового агентства Standard & Poor's, в 2001 году несостоятельными оказа-